

CALENDARUL POPULAR DE VARĂ SPECIFIC ZONEI OLTENIA

GABRIELA BOANGIU*

Analizând calendarul de vară al zonei Oltenia, ne-am propus să luăm în considerare evenimentele cuprinse între 11 iunie, când începe Postul Sf. Petru și Pavel (și se termină pe 28 iunie) și 8 septembrie – când se celebrează ziua de naștere a Maicii Domnului.

Postul Sfinților Petru și Pavel „apare singular, ca o pedeapsă pentru oameni. În general, sărbătorile și posturile aferente sunt explicate ca venind în întâmpinarea oamenilor, ca o justificare retroactivă a actelor magico-rituale desfășurate cu această ocazie. Se povestește că Sf. Petru a fost acuzat odată că ar fi furat niște opinci de la un om. Apoi, căutându-se opincile, le-a găsit tot în traista păgubașului. Și de atunci a osândit pe oameni să postească postul Sfântului Petru”¹.

Pe 11 iunie, se mai serba, în unele locuri, Vartolomeul grâului. Această zi, de la mijlocul verii, face ca firea să se întoarcă înspre iarnă, „așa cum o arată și rădăcina numelui sfântului, învârtirea, întoarcerea este cuvântul-cheie al întregii zile”². Abia acum începe bobul grâului să se coacă în spic.

Există numeroase tradiții ce trebuie respectate în această zi: „este miezul verii; dă ziua înapoi. Se întoarce soarele spre toamnă. La Vartolomei, se întoarce cerul spre sud, adică scade ziua, iar noaptea dă înainte, și dacă cineva lucrează în această zi, dă înapoi în tot cursul anului în lucrările sale, căci este învârtirea zilei spre noapte”³. Totodată, se ține această sărbătoare, „pentru ca cerealele să nu rămână seci în timpul formării lor. În această zi, răsare găinușa (var. luceafărul de ziuă) pe cer. Ciobanii păzesc să o vadă, când răsare, căci cred că le va merge bine la oi, li se vor îngrășa și înmulți. Cucuruzul, cum o vede, crește ca smuls din pământ, iar grâul începe a se învârtoșa”⁴.

Reținem ziua de 24 iunie drept una dăruită Sânzienelor, dar ziua reprezintă și Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul. „Ziua este cunoscută totodată ca miezul verii,

* Cercetător științific III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” al Academiei Române, din Craiova; e-mail: boangiu_g@yahoo.com.

¹ Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român*, București, Editura Paideia, 2000, p. 197.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

cap de vară. Oamenii nu lucrează nimic, deoarece și soarele se odihnește. Sânzienele sunt fete sfinte, ele iau în ziua lor din toate roadele pământului (...) Drăgaica sau Sânziana numită în diferite zone Împărăteasa, Stăpâna Surorilor, Regina Holdelor, Mireasa, ar umbla pe pământ sau ar pluti în aer în ziua solstițiului de vară și s-ar desfăta cântând și dansând, împreună cu alaiul său nupțial format numai din zâne fecioare și fete frumoase, peste câmpuri și păduri. În cetele de Drăgaică, fata care joacă rolul zeiței, este îmbrăcată ca o mireasă, cu rochie albă și cunună de flori de sânziene pe cap, însemn al cununiei. În timpul ceremoniei nupțiale, zeița bagă bob spicelor de grâu și miroso plantelor de leac, vindecă bolile și suferințele oamenilor”⁵.

Un alt obicei specific acestei zile este Drăgaica. Drăgaica se organizează foarte simplu – „se îmbrăcau două fete mari, una în costum bărbătesc, cu numele Drăgan și alta, în costum femeiesc zisă Drăgaica. Aveau lăutarul lor și umblau de jucau pe la case, întocmai ca și călușarii. Jocul lor consta din îmbrățișări și sărituri, pe care le făceau în formă de cruce. Ele aveau un steag împodobit cu basmale, usturoi, spice de grâu și ierburi. Se alegeau una sau mai multe fete și se făceau drăgăici. Ele porneau însoțite de un fluierar și jucau pe la case, jucau horă. Scopul jocului era să capete bani sau li se plătea mai mult în miere. Uneori fetele erau îmbrăcate bărbătește, se înarmeau cu coase și se luptau la răspântii, până ce una dintre ele biruia pe cealaltă”⁶.

Tot de Sânziene, se udă cu apă copiii, ca să fie sănătoși, iar „femeile se tăvălesc prin rouă. Drăgaica se serbează fiindcă se drăgaiță sau se ridică boalele pe om și pentru a le împiedica se împart mere dulci. În buruienile adunate și fierte se scaldă fetele, pentru ca să nu fie bolnăvicioase și totdeauna să fie și drăgăstoase”⁷.

La 29 iunie se serbează Sf. Petru și Pavel, „Sf. Petru a fost un om muritor, pe care l-a luat Dumnezeu în cer, Sf. Petru este mâna dreaptă a lui Dumnezeu”, el ține cheile Raiului, „el nu păstrează numai cheile raiului, ci și cheile încăperilor cerești; el este chelarul curții dumnezeiești, fiind mai mare peste grânare, din care trebuie să împartă și animalelor”⁸. Acum sunt serbați și Moșii de Sân-Petru, când se împart colaci, lumânări, mere dulci sau acre, mere de vară. Le era interzis femeilor să mănânce mere până în această zi. După această zi, femeile tinere pot mânca mere, cele mai bătrâne trebuind să aștepte până la Sf. Ilie.

În Oltenia, există mai multe obiceiuri referitoare la recoltarea grânelor pe parcursul verii. Astfel, primelor spice recoltate li se mai spunea „chită de spice”, în județul Dolj, „Cunună”, în județul Mehedinți, „Rodul anului” sau „Barba lui Dumnezeu”, în județul Olt, „pârgă” sau „Mănună de grâu”, în județul Vâlcea.⁹

⁵ *Ibidem*, p. 210.

⁶ *Ibidem*, p. 211.

⁷ *Ibidem*, p. 212.

⁸ *Ibidem*, p. 218.

⁹ *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român* (coord. general Ion Ghinoiu), vol. I, *Oltenia*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 276.

În județul Dolj, se obișnuia ca „primele spice care erau aduse acasă, să rămână strânse în chită – mănunchi, ca un buchet. Chita se ducea la Sf. Ion la biserică, de se sfințea. După ce spicele se uscau, le freca cu palmele și rămâneau boabe curate. Toamna boabele de grâu din chită se puneau în sămânța cu care se însămânțau locurile, ca să facă rugă lui Dumnezeu. Din grâul ăsta se făcea un colac mare și colivă”¹⁰. În județul Mehedinți, „se lua nouă, zece spice când era grâul aproape de secerat, se duceau acasă și se împleteau sub formă de barbă. Se păstrau în casă, în camera unde dormeau, până anul viitor și se semănau primăvara ca să rodească câmpul”¹¹. Tot în județul Dolj, „primele spice recoltate erau aduse acasă. Din sămânța lor se făcea colac de care se prindea un fir de iarbă, numit sporis, cu fir roșu, pentru spor. Femeia se ducea cu el la fântână, îl băga în fântână, lua apă în ciutură, o pune în cantă ca să o ducă acasă, scotea colacul din fântână și-l împărțea la copii ca să izvorească recolta ca și apa din fântână”¹². Un obicei mai larg întâlnit și în județele Dolj, Vâlcea, Mehedinți, era ca din primele spice legate cu cicoare, să se încingă secerătoarele la șale, ca să nu le doară spatele.¹³

Există și obiceiul că ultimele spice trebuia să fie lăsate pe câmp; se numeau *Spor la câmp* sau *Păpușa lui Dumnezeu*, în județul Dolj, *Barba lui Dumnezeu* în județele Dolj, Mehedinți, Olt.

Alte obiceiuri la secerat, la cules, mai erau următoarele: „La terminarea secerișului, fetele împleteau câte o cunună din șapte spice, o puneau pe cap și veneau acasă. Pentru flăcăi se făceau pălării din spice”, specific județului Gorj. „Se aleg cei mai frumoși porumbi când încep să se coacă, în special în ziua de Sf. Marina – ziua porumbului – se împodobesc cu flori și se dau de pomană cu o ulcea de vin sau țuică și cu un porumb fiert sau fript”, specific aceluiași județ.¹⁴

Există, pe perioada verii, și alte obiceiuri cu dată mobilă. Atunci când era secetă, se juca *Caloianul* și *Paparuda*. Caloianul se mai numea și *Zgherman* în județul Olt. Copiii făceau păpușa din pământ numită *Zgherman*, împotriva secetei și ca să fie roadă bogată. *Muma Ploii* era un obicei prin care se chema revărsarea ploilor în vreme secetoasă. Participanții la ritual erau copii, fete sau babe sau numai copii, fetițe și băieți până la 10-12 ani. Păpușa era de lut, modelată ca un copil mic, era făcută de copii, pentru că ei erau curați la suflet și puteau fi ascultați. Desfășurarea ritualului era astfel: fetițe și băieți, de până la 11-12 ani făceau păpuși din petice și pământ (noroi din băltoacă), departe de văzul lumii, în spatele gospodăriei și de acolo plecau cu alai, cu bocete, până la mormânt, săpat de un alt copil, sub o tufă de boji. Un copil mai mare purta cele două păpuși la mormânt. Se puneau păpușile jos, lângă mormânt, se plângea cu adevărat în timp ce acestea erau îngropate una lângă alta. Pe

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, pp. 276-277.

¹³ *Ibidem*, p. 277.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 277-278.

ele, se puneau flori și peticul pe care au fost aduse, apoi se acopereau cu pământ stropit cu apă. Pe mormânt, se puneau ramuri verzi și corozițe de flori. Fetele pregăteau pomana din pite de pământ, tot atâtea câți copii participau. Pe pite, era înfipt un băț cu frunza în sus – lumânarea. Pitele se aruncau în sus pentru a chema ploaia. Alți copii, în loc să îngroape păpușile, le dădeau pe un pârâu, apoi mergeau la un mormânt proaspăt din cimitir, pe care-l stropeau cu apă de la acel pârâu și spuneau: „Tata Soarelui a murit și Muma Ploii a înviat”. Acest obicei este specific județului Dolj, însă el există sub diferite variante în mai toată Oltenia.¹⁵

Paparuda se organiza atunci când nu ploua, pe vreme de secetă, la Rusalii sau după Rusalii. *Paparuda* era o rugă la Dumnezeu și ploua de multe ori după aceea; se realiza vara, când se cerea cerului să aducă ploaie.

„Datina *Paparudei* este o manifestare de magie publică, ceremonialul fiind îndeplinit pentru folosul întregii comunități”¹⁶. Participanții erau, de cele mai multe ori, fetițe și băieți, considerați curați la suflet, și se împlinea dorința. În alai, mai erau una, două femei bătrâne care primeau darurile, apărau de câini. *Paparudele* erau acoperite cu fuste de boji înșirați pe sfoară și puși la brâu. De la brâu în sus, *pararudele* erau dezbrăcate. *Paparudele* erau stropite cu apă ca să plouă și să fie rod bogat. Mergeau trei, patru copii cu mama lor. Mama se închina și se uita la cer și cânta, iar copiii cântau după ea. Nu intrau în curte, jucau la fântâni, unde fântâna era în stradă, luai apă din fântână și turnai pe ei o găleată, două. Se cânta astfel: „*Paparudă-rudă / Vino de mă udă / Să crească porumbele / Cât pătulele / Să nu ne dați cu strachina / Să ne dați cu banița sau Paparudă-rudă / Vino de ne udă / Cu găleata rasă / Ploile se varsă / Cu găleata plină / Ploile să vină*”¹⁷. Cei care jucau *Paparuda*, copiii, erau răsplătiți cu daruri de către săteni: mălai, ouă, bani, carne, porumb, grâu.

Pe 20 iulie, se serbează ziua Sf. Ilie, „Sf. Ilie este prin excelență patronul verii, al arșiței și frământărilor atmosferice. Luptător cu forțele răului, el poate fi și un adversar al oamenilor, dacă aceștia nu îi respectă ziua, prin incendiile și grindina pe care le poate trimite asupra recoltelor (...) în calendarul apicol, Sf. Ilie este patronul albinelor, în cinstea căruia se organiza o masă specială”¹⁸. De Moșii de Sf. Ilie, se împart mere de vară, se invită copii sub un măr și stăpâna casei începe să-l scuture pentru prima dată în an. Se mai împarte porumb și dovlete din recolta nouă. Se serbează *Răzeturul* sau *Retezarea ștubelor* sau *stupilor*, adică recoltarea mierii de albine. Se duc faguri la biserică. Cei ce au stupi invită vecinii la un rachiu și miere. Când Sf. Ilie cade luna, miercurea sau vinerea, *Răzeturul* se poate face ori înainte ori după această zi, căci altfel, în zi de sec, stupilor nu le va merge bine.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 310-311.

¹⁶ Anca Ceașescu, *Tradiții și obiceiuri agrare în sudul Olteniei*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 30, Editura Academiei Române, 2016, p. 266.

¹⁷ *Sărbători și obiceiuri...*, pp. 313-315.

¹⁸ Antoaneta Olteanu, *op.cit.*, p. 241.

Între 1 august și 15 august, se ține Postul Sfintei Marii. În ziua de 15 august, se serbează Sfânta Maria Mare, „sărbătoarea Sfintei Mării este și ea un hotar: acum se adună ultimele plante de leac, putem afla cum va fi toamna ce se apropie. Este un moment important al calendarului viticol, ziua în care se tocnesc pândarii pentru vii și în care se leagă ciocul păsărilor pentru a nu prăda strugurii. De asemenea, se oferea din nou ofrandă din noua poamă”¹⁹.

Ziua de 1 septembrie, fixează începutul noului an bisericesc, „Dumnezeu, Împăratul Veacurilor, ce a pus vremile și anii într-o putere, a așezat spre slava Sa și spre folosul omenirii felurite praznice. Poruncă a dat în vechiul așezământ ca să se prăznuiască într-adevăr luna septembrie la începutul anului, ca popoarele, îndulcindu-se de rodirile câmpului, cu mai multă dragoste să slujească bunului Dumnezeu”²⁰.

În ziua de 8 septembrie, se serbează Sfânta Maria Mică, când se fac praznice pentru răposați, iar bărbații și femeile care nu au copii, merg la biserică și se închină cu multe mătăanii, ca să se îndure Dumnezeu și să le dea și lor prunci, cum a dat odată bătrânilor Ioachim și Ana, născătorii Maicei Domnului.²¹

Toate aceste obiceiuri calendaristice vorbesc despre un orizont mentalitar de demult, care și-a păstrat legături profunde și cu ziua de astăzi, există obiceiuri revitalizate, a căror sărbătorire face ca etnologul să se preocupe și de aspectele mai noi ale fenomenelor de odinioară.

POPULAR CALENDAR OF SUMMER SPECIFIC TO THE OLTENIA REGION

(Abstract)

The article tries to highlight the importance of several customs specific to summer and to Oltenia region. From the beginning of the summer, 11 august -28 august we celebrate the Saint Petru and Saint Pavel's fasting. On 24th of June we celebrate Saint John and Sânzienele, with many customs and symbols. Particular form summer, there are few customs with mobile appearance, such as *Caloianul* și *Paparuda*, two customs intended to bring rains during summer's drought. A central figure from the Romanian Saints is Saint Ilie, who is celebrated on 20th of July. During summer, there are also two weeks of fasting for Saint Mary. Starting with this day, there are few changes regarding the weather, the birds behavior, the eye seeks for autumn signs. The 1st of September represents the beginning of a new year for

¹⁹ *Ibidem*, p. 271.

²⁰ *** *Viețile sfinților*, vol. I, p. 1.

²¹ Antoaneta Olteanu, *op. cit.*, p. 293.

church. Tradition change little in time or is reinvented, but a connection with the significant past always remains.

Keywords: Oltenia, popular calendar, Saint Mary, the post of Saint Petru and Saint Pavel, Saint Ilie.

Fig. 1. Ultimele spice de grâu sunt lăsate ca Rod pentru Dumnezeu
Sursa: <http://www.tribuna.ro/stiri/eveniment/seceris-cu-buzdugan-la-carta-67775.html>.

Fig. 2. Cunună de spice
Sursa: <http://www.cultura-traditionala.ro/proiect/oarta-de-sus-suciu-de-sus-trim-1-2014/>.

Fig. 3. Cununa de seceriș realizată de fete tinere
Sursa: <http://www.crestinortodox.ro/datini-obiceiuri-superstitii/imagini-colinda-cantecul-ceremonial-secera-96181.html>.